

Т.В. Лобунець (Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь, Україна)

НЕЕКОНОМІЧНІ ВАЖЕЛІ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В КОРПОРАТИВНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ

У статті досліджено неекономічні важелі активізації інвестиційного процесу, тобто прийоми, які не містять в собі економічної складової, однак їх застосування може принести значний економічний ефект як для учасників процесу, так і для всієї економіки країни.

Ключові слова: важелі активізації інвестиційного процесу, корпоративне управління, соціально-економічний діалог, відновлення інституту довіри.

Літ. 11.

Т.В. Лобунец (Национальный университет государственной налоговой службы Украины, г. Ирпень, Украина)

НЕЭКОНОМИЧЕСКИЕ РЫЧАГИ АКТИВИЗАЦИИ ИНВЕСТИЦИОННОГО ПРОЦЕССА В КОРПОРАТИВНОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ

В статье исследованы неэкономические рычаги активизации инвестиционного процесса – приемы, которые не содержат в себе экономической составляющей, однако их применение может принести значительный экономический эффект как для участников процесса, так и для экономики всей страны.

Ключевые слова: рычаги активизации инвестиционного процесса, корпоративное управление, социально-экономический диалог, восстановление института доверия.

T.V. Lobunets (National University of State Tax Administration of Ukraine, Irpin, Ukraine)

NON-ECONOMIC LEVERAGES FOR INVESTMENT PROCESSES ACTIVATION WITHIN CORPORATE SECTOR OF ECONOMY

The article studies the non-economic leverages for investment processes activation, which are the techniques that do not have an economic component, however, their application could have significant economic effects for the participants of the process and for the country's economy in general.

Keywords: leverages for investment process activation; corporate management; socioeconomic dialogue; restoration of trust.

Постановка проблеми. Основні регуляторні прийоми забезпечення активізації інвестиційної діяльності в корпоративному секторі, що здійснюються у вітчизняній економіці протягом останніх десятиліть на основі застосування адміністративних та економічних інструментів і засобів, не завжди дають очікуваний результат. Нині склалася така ситуація, коли затрачаються значні об'єми фінансування на реформування вітчизняної економічної системи, створення позитивного іміджу країни та сприятливого інвестиційного клімату, однак сплеску інвестиційної активності не спостерігається: підприємства реального сектору економіки відчують потребу в додатковому фінансуванні для здійснення модернізації виробництва, в той час як в середині країни є внутрішні фінансові резерви, незадіяні в економічних процесах. Тобто економічні механізми залучення, накопичення та перерозподілу інвестиційних ресурсів не працюють повною мірою. Для покращення їх функціонування доцільно застосувати нові прийоми – соціально-психологічні важелі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням застосування різних важелів з метою впливу на економічні процеси присвячено наукові праці провідних вітчизняних вчених-економістів. Наприклад, В.Л. Андрущенко [1] та Г.В. Кулінченко [6] досліджували специфіку застосування податкових важелів та їхній вплив на розвиток господарських систем й активізацію інвестиційної діяльності; М.Д. Білик [8], А.І. Даниленко [8], О.В. Дзюблюк [4], О.М. Кошик [8], Н.І. Легінькова [8] особливу увагу приділили кредитним і фінансово-монетарним важелям економічного розвитку, а Я.В. Белінська [3] – монетарним важелям стимулювання структурної перебудови економіки України.

Невирішені частини проблеми. Поза увагою економічної науки залишаються неекономічні прийоми, застосування яких може позитивно вплинути на економічні процеси, прискорюючи й активізуючи їх.

Метою дослідження є пошук нових важелів активізації інвестиційного процесу в корпоративному секторі економіки України, зокрема неекономічних.

Основні результати дослідження. В економічній науці важелі розглядаються як інструменти управління економікою, прийоми дії та реалізації відповідних методів з метою отримання бажаного результату. Поняття «важіль» означає засіб впливу на зміну економічного стану об'єкта для здійснення якісних перетворень в економіці [10, 819]. *Важелями* в галузі економічного знання є інструменти і засоби впливу на економічні процеси (об'єкти), що активізують їх розвиток.

Більшість науковців поділяють важелі на дві основні групи: адміністративні й економічні (грошово-кредитні і бюджетно-податкові). Застосування їх в тій чи іншій формі регулювання інвестиційного процесу передбачає певні фінансові затрати (або утримання) з метою одержання більших економічних вигід у майбутньому. Однак спроби забезпечення активізації інвестиційної діяльності в корпоративному секторі лише на основі застосування таких інструментів і прийомів не завжди дають очікуваний результат, що пояснюється декількома причинами, зокрема інформативного характеру. Це і спотворення інформації, що передається між учасниками інвестиційного процесу, і недоінформування, коли важливі дані приховуються або подаються в неповному об'ємі тощо. Подібні явища мають негативний вплив на економічних агентів, які приймають рішення щодо інвестування, породжують недовіру та створюють деформації в функціонуванні економічних механізмів.

Для подолання цих та інших негативних явищ і перешкод доцільно застосувати *неекономічні важелі* активізації інвестиційного процесу, до яких слід віднести: інформування, пропагування (переконавання громадськості), виховання економічних агентів, роз'яснення й популяризацію, соціально-економічний діалог між основними учасниками інвестиційного процесу тощо. Такі важелі можна назвати ще соціально-психологічними. Специфіка їх полягає в тому, що вони не містять в собі економічної складової, однак їх застосування може принести значний економічний ефект.

Потреба в застосуванні таких прийомів пов'язана насамперед з необхідністю подолання недовіри населення (основного економічного агента) до вітчизняної фінансово-кредитної системи, що є одночасно і причиною загострення кризових явищ в економіці, і їхнім наслідком. Довіра людей до фінан-

сових установ (як і до державних органів влади) втрачалась протягом тривалого часу: через обмануті очікування (починаючи із втрати страхових заощаджень і вкладів Ощадбанку); в період функціонування і краху фінансових пірамід; через відсутність механізмів та інструментів захисту від банкрутства великих банків («Україна» та «Промінвестбанк») тощо.

Постійні зміни законодавства та інструментів впливу на економічні процеси в Україні, їх хаотичний характер, часто об'єктивно необумовлений, сформували у суб'єктів господарювання не тільки недовіру до фінансових інститутів, а й взагалі апатію до ініціативної підприємницької діяльності внаслідок невизначеності та невпевненості в результатах своїх зусиль [6, 25]. Негативні настрої економічних агентів посилилися і під час світової фінансової кризи 2008–2009 рр., в результаті якої була зруйнована довіра до банків (єдиний фінансовий інститут, в якому населення зберігало свої заощадження).

Про це свідчать дані соціологічних досліджень, що проводились Центром Разумкова в 2009–2011 роках. На запитання: «Чи довіряєте Ви комерційним банкам?» у 2009 р. тільки 0,2% опитаних відповіли, що довіряють повністю, а 50,3% – повністю не довіряють. В грудні 2011 р. співвідношення цих показників становило 2,0% та 36,4% відповідно. Ще третина опитаних (33,1%) відповіли, що банкам скоріше не довіряють, а 14,4% – зізнались, що скоріше довіряють, ніж ні [9]. Тобто понад 80% заощаджень населення в такій ситуації можна визнати втраченими для економіки.

Недовіра зростала протягом тривалого періоду, тому й довіра не може бути швидко відновлена: цей процес потребує комплексного підходу з боку всіх учасників ринків фінансових послуг і представників органів державного регулювання. На відновлення довіри не можна вплинути лише економічними чи, тим паче, адміністративними методами. Цей процес потребує відвертого, рівноправного та конструктивного тристороннього соціально-економічного діалогу: представників державних органів, підприємництва та населення.

Саме з діалогу та встановлення на його базі належних суспільних відносин в Україні повинно розпочатись відновлення довіри громадян до державних органів влади, оскільки держава залишається єдиним інститутом, на якому лежить відповідальність за безпеку та життєдіяльність населення й створення умов для функціонування підприємств. На цій основі суб'єкти господарювання та населення мають поновити довіру до інститутів фінансової системи. Адже в Україні в результаті недовіри до фінансових організацій заморожено десятки мільярдів доларів США фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні населення та бізнесу. За оцінками експертів, ця сума становить понад 50 млрд. дол. США. Крім того, від експорту робочої сили Україна щорічно одержує декілька мільярдів доларів США чистих заощаджень, зароблених нашими громадянами за кордоном. Наприклад, в 2010 р. фінансові перекази мігрантів в Україну становили 5,2 млрд. дол. США. Ця сума майже дорівнює обсягу прямих іноземних інвестицій (5,5 млрд. дол. США) за аналогічний період [11]. Тобто на сьогодні вітчизняна економіка має досить потужні внутрішні фінансові ресурси.

Залучення економічних агентів до фінансово-економічних відносин варто починати з ліквідації фінансової неграмотності населення та підвищення

рівня його обізнаності в цій сфері. Потенційні інвестори повинні знати, які саме послуги та за яких умов вони можуть отримати від установ фінансового сектору, а також, які права й обов'язки мають користувачі послуг і фінансові установи. Населенню країни як економічному суб'єкту необхідно дати можливість отримати достатні знання для прийняття виважених і свідомих рішень щодо депозитних, кредитних, інвестиційних і страхових послуг установ фінансового ринку, а також стосовно умов купівлі-продажу цінних паперів. Для цього необхідно організувати колл-центр та відкрити всеукраїнську «гарячу лінію», яка буде на безкоштовній основі надавати консультації як у телефонному режимі, так і через мережу Інтернет. Заходи щодо інформування та фінансового лікбезу населення сприятимуть підвищенню його захищеності.

До мобілізації інвестиційних ресурсів необхідно активніше залучати інституційних інвесторів – інститути спільного інвестування, недержавні пенсійні фонди, страхові товариства, фонди венчурного інвестування тощо. Правильно організована діяльність цих об'єднань сприятиме зміцненню та розвитку ринку капіталів і поступовому перекладанню на нього функцій перерозподілу інвестиційних потоків, акумулюванню коштів та інвестиційного кредитування. Для цього варто пропагувати послуги інституційних інвесторів, насамперед пенсійних фондів і страхових компаній, з одного боку, забезпечуючи їм необхідну державну підтримку, з іншого – гарантуючи захист прав та інтересів страхувальників і вкладників.

Активізації інвестиційного процесу в корпоративному секторі має сприяти й розвиток корпоративного управління, головним завданням якого є забезпечення надходжень зовнішнього капіталу до товариства. Однак, згідно з принципами корпоративного управління [1], які мають лише рекомендаційний характер і розраховані на добровільне застосування, кожне товариство може розробляти власні принципи. На практиці їх впровадженням займається незначна кількість товариств: згідно з даними НКЦПФР, станом на 01.01.2010 власний кодекс (принципи, правила) корпоративного управління (з тих товариств, які розкрили інформацію щодо стану корпоративного управління) мали тільки 1,67% товариств [7]. Крім того, прийнятий документ часто має лише формальний характер і не відіграє значної ролі в процесі залучення інвестицій та налагодженні діалогу між сторонами.

Доцільно поширити практику обов'язкового впровадження принципів корпоративного управління на всі корпоративні підприємства. Крім того, прийняті конкретним підприємством принципи варто зробити публічними, щоб з їхніми текстами можна було вільно ознайомитись всім зацікавленим особам. Таким чином, перш ніж приймати рішення про співпрацю з корпорацією, інвестор, акціонер, банк чи працівник матимуть змогу ознайомитись з основними принципами роботи і взаємодії з цим підприємством. У кінцевому підсумку такі дії можуть стати підґрунтям для побудови ефективних взаємовідносин між усіма зацікавленими сторонами та сприяти активізації інвестиційного процесу в корпоративному секторі економіки.

Підсумовуючи викладене, можна зробити такі **висновки**:

1. Ефективність застосування економічних важелів, які виконують роль рушійної сили у відповідних механізмах регулювання та є основними інстру-

ментами й засобами впливу на економічні явища і процеси, може бути значно підсилена прийомами неекономічного характеру: інформуванням, пропагуванням, вихованням економічних агентів і розвитком принципів корпоративного управління. Розвиток конструктивного діалогу між представниками влади, підприємництва та населення має сприяти поновленню втраченої довіри економічних агентів не лише до фінансових інститутів, а й до держави взагалі, що в підсумку створить необхідні умови для мобілізації внутрішніх інвестиційних ресурсів та матиме позитивні соціально-економічні наслідки.

2. Активізації інвестиційної діяльності в корпоративному секторі має сприяти й розвиток корпоративного управління, зокрема, через поширення практики обов'язкового впровадження його принципів для всіх корпоративних підприємств. Також для пошвидшення процесу трансформації внутрішніх заощаджень в інвестиційні ресурси варто задіяти такі неекономічні важелі, як ліквідація фінансової неграмотності і неінформованості населення й посилення захисту прав інвесторів та акціонерів.

У подальшому вбачається доцільним дослідити ефективність впровадження неекономічних важелів на практиці.

1. Про затвердження принципів корпоративного управління: Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 11.12.2003 №571 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Андрущенко В.Л., Мельник В.М. Податкові важелі та стимули розвитку господарських систем. – Ірпінь: Національний університет державної податкової служби України, 2006. – 210 с.

3. Белінська Я.В. Монетарні важелі стимулювання структурної перебудови економіки України: Аналітична записка // www.niss.gov.ua.

4. Дзюблюк О.В., Забчук Г.М. Кредитні важелі стимулювання економічного розвитку: Монографія. – Тернопіль: Терно-граф, 2011. – 183 с.

5. Кулінченко Г.В. Податкові важелі активізації інвестиційної діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України». – К., 2006. – 21 с.

6. Малий Г.Й. Діалектика фінансової політики, інституту довіри та антикризового управління національною економікою // Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції «Сучасна економічна теорія та пошук ефективних механізмів господарювання» Сімферополь, 2010. – С. 23–27.

7. Річний звіт Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку за 2010 рік // www.nssmc.gov.ua.

8. Фінансово-монетарні важелі економічного розвитку: У 3 т. / А.І. Даниленко, М.Д. Білик, О.М. Кошик, Н.І. Легінькова та ін.; За ред. А.І. Даниленко. – К.: Фенікс, 2008. – Т. 1: Фінансова політика та податково-бюджетні важелі її реалізації. – К.: Фенікс, 2008. – 467 с.

9. Чи довіряєте Ви комерційним банкам? Соціологічне опитування // www.uceps.org.

10. Экономический словарь / Е.В. Калашникова, О.В. Квардакова, А.Н. Азрилиян, О.М. Азрилиян; Под ред. А.Н. Азрилияна. – 2-е изд. – М.: Институт новой экономики, 2008. – 1152 с.

11. Migration in Ukraine: Facts & Figures // iom.org.ua.

Стаття надійшла до редакції 20.11.2012.